

Lelkes György

MAGYAR HELYSÉGNÉV- AZONOSÍTÓ SZÓTÁR

3., bővített és javított
kiadás

Az utóbbi két évtized geopolitikai változásai következményeként igen sok település és vár hovatartozása megváltozott, emellett a szomszédos államokban bekövetkezett változások a kisebbségi helységnevek bizonyos fokú állami elfogadottságában is megnyilvánulnak. Ezek, és a nagyszámú, más jellegű mai adat közlése is, de még inkább a történeti földrajz területén a szerző által végzett évtizedes kutatómunka, nemkülönben a szótár évtizedes hiánycikk volta indokolják annak

jelentősen, több irányban bővített megjelentetését. Kiadványunk 1048 A/4-es oldalt és 76 színes térképszelvényt tartalmaz.

A szótárban lexikonszerűen megtalálhatjuk a volt Magyar Királyság Horvát-Szlavónország nélküli területének összes helységét, Horvát-Szlavónország városait, vármegyei és járási székhelyeit, magyarok által is lakott településeit (az 1913. évi helységnévtár alapján), valamint a Magyar Királyság középkori területén fekvő fontosabb várakat és várkastélyokat. A teljesség igénye nélkül szerepelnek továbbá a történeti Magyarország területén 1913 óta alakult azon helységek, amelyeknek magyar nevük (is) van. Tartalmazza még a mai Moldova csángómagyar vonatkozású településeit, azonkívül a magyar történelemből és művelődéstörténetből ismert fontosabb – magyar névváltozattal is rendelkező – európai városokat. A történeti Magyarország helységeinél megtudhatjuk – az 1910. évi népszámlálás alapján – a lakosság számát, nemzetiségi és felekezeti megoszlását. A szótár a jelentősebb források alapján közli a települések esetleges további magyar és idegen nyelvű névváltozatait, valamint a helységek hovatartozását, a mai határainkon túli területeken pedig a település mai idegen nevét is.

A névváltozatok közül kiemelkednek a Györffy György *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, illetve a Csánki Dezső *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* c. sorozatok kötetébe

(az utóbbiba beleértve Fekete Nagy: *Trencsén vármegye* c. kötetét) felvett, a szótár keretei közé illeszthető helységek, várak és várkastélyok nevei, Lipszky János *repertórium*a és Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* településnevei is. A szótár a fontosabb történeti forrásokban található nevek mellett tartalmazza még a XX. század elején lezajlott magyarországi helységnévrendezést, azaz törzskönyvezést közvetlenül megelőző hivatalos helységneveket is.

A törzskönyvezett helységek szócikkei – a teljesség igényével – kiegészültek a törzskönyvezést közvetlenül megelőző hivatalos helységnévvel, az 1900 és 1912 közötti időszak vármegyénként megjelentetett *hivatalos névjegyzékei* alapján.

A kárpátaljai helységnevek szócikkeiben – az 1944. évi helységnévtár szerint – a bizonyos autonómiával rendelkező Beregi, Máramarosi és Ungi közigazgatási kirendeltségek területén hivatalos ruszin nyelvű (cirill, illetve latin betűs) nevek is megtalálhatók. E szócikkek a ma hivatalos cirill betűs ukrán neveket és azok latin betűs névváltozatait is magukban foglalják.

Az utóbbi évtizedekben a szomszéd államok hatóságai által elfogadott, hivatalosnak tekinthető helységnévjegyzékek alapján – az 1920-ban elcsatolt mindegyik területen – a vonatkozó szócikkek a ma hivatalosnak tekinthető magyar helységnévvel és hatálybalépésének évszámával bővültek. Úgyszintén megtalálhatók a szótárban az e területeken ma hivatalosnak tekinthető, más nemzetiségek által használt helységnevek közül az Őrvidék (Burgenland) horvát nevei éppúgy, mint a Felvidék ukrán és német nevei, Erdély német, szlovák és ukrán nevei, illetve a Délvidék (Vajdaság) román nevei. A szótár a mai Magyarország hivatalos nemzetiségi helységneveit is tartalmazza a legújabb, 2003. évi helységnévtár alapján.

Közel 2400 szócikk lábjegyzetekkel egészült ki, amelyek lokalizálási, forráskritikai, nagyjából pedig a Györffy és Csánki sorozataiban szereplő homonimák forrásjelzéseire vonatkozó megjegyzéseket tartalmaznak.

A mű törzsanyaga a magyar ábécé betűrendjében sorolja fel a helységeket. Az idegen nyelvű helységnévmutatók között a ruszin és az ukrán nevek cirill betűs mutatója is szerepel.

Kötetünk Lipszky és Fényes műveiben szereplő, önállóságukat 1913-ig elvesztett vagy nem azonosított, illetve a szótár keretei közé nem illeszthető helységeit is – táblázatos formában – tartalmazza.

A kiadvány végén Magyarország nemzetiségi és felekezeti megoszlása is szerepel törvényhatóságoként, szintén táblázatos formában.

A szótár anyagának szemléltetésére teljesen új, részletesebb térképlapok készültek. Az *Osztrák–Magyar Monarchia*, illetve *Magyarország közigazgatása (1913)* térképeken túlmenően – 1 : 400 000-es méretarányú – az akkori magyarországi közigazgatási beosztást és az akkor önálló helységeket, továbbá *a volt Magyar Királysághoz tartozott* vagy *azzal szomszédos területeken* (Moldva, Dalmácia, Bosznia) levő, magyar névváltozattal is rendelkező településeket, az azonosított várakat és várkastélyokat találhatjuk meg az 54 db színes térképszelvényen. A moldvai *csángómagyar településeket* ábrázoló két mai térképlapon túlmenően elkészültek még a *Magyarország közigazgatása (1301)*, illetve a *Magyarország közigazgatása (1490)* c. térképlapok is (kiemelve azokat a megyéket, amelyeket Györffy, illetve Csánki és Fekete Nagy a két sorozatban feldolgoztak). Végül a *Magyarország hegy- és vízrajzi térképe a XX. század elején* c. térkép, továbbá a *Magyarország nemzetiségei (1910)*, illetve *Magyarország felekezetei (1910)* c. térképek a századforduló korát mutatják be.

A mű elsősorban a történet- és földrajztudomány, a térképészet, a nyelvészet, a régészet, valamint a kapcsolatos tudományágak művelőinek, az államigazgatási, közlekedési és idegenforgalmi szakembereknek a munkáját segítheti, de a nagyközönség egy részének érdeklődésére is számot tart.